

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

En sticktröja för livet

Lundberg, Cecilia

Published in:
Skärgård

Published: 01/01/2020

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Lundberg, C. (2020). En sticktröja för livet. *Skärgård*, (3), 9-11. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148261>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

En sticktröja för livet

Text: Cecilia Lundberg

Foto: Anna-Maria Haapala

I Bottenhavets nordligaste delar är det extra viktigt att skydda sig mot bitande vindar, nedkylt regn och ettriga myggsvärmar. Då är en äkta "tikkuröijy" från Karlö plagget nummer ett.

Karlö, Hailuoto på finska, är Finlands tredje största havsbelägna ö – Åland och Kimitoön är större – och ligger utanför Uleåborg i norra Bottenviken. I dag är nästan 1000 personer skrivna på ön. Karlö är den enda ön i Bottenviken med åretruntbosatta utan fast vägförbindelse. Från Oulunsalo trafikerar färjor flera gånger dagligen på passet som är nästan sju kilometer långt.

Öns invånare började med fårskötsel i slutet av 1700-talet, vilket genererade en tradition av ullhantering och handarbete. Den första kända stickerskan från Karlö hette **Sofia Björkholm**. Den traditionella Karlötröjan har anor sedan 1800-talets början.

En äkta Karlötröja kallas "tikkuröijy" (eller *tikkuri/luotolainen*), är grå till färgen och stickad i otvättad ull. På så vis bibehålls ullfettets isolerande verkan för tröjans bärare och skyddar mot vind och väta. På kuppen får stickarens händer en välgörande manikyr. Tröjan stickas i ett stycke, ursprungligen med hjälp av tio stycken strumpstickor (Karlöstickor). Nuförtiden är det behändigare att använda rundsticka. Ursprungligen var tröjan kraglös och kombinerades med en lång halsduk. I modern tid har den vanligen en hög krage och knäppning på vänster sida. Tröjan är i huvudsak ribbstickad, men högst upp på bringan är en kvadrat mönsterstickad. Den kvadraten kallas *kaupunki* (stad) eller *västäräkki* (sädesärla).

Auli Sipola, Karlöbo, textillärare och tidigare ordförande i öns hembygdsförening, berättar om olika teorier kring dessa benämningar:

- Kaupunki hänvisar troligen till Uleåborg och antingen stadens ruttmönster, eller stadens fåfänga. Men det är också möjligt att kaupunki är en förvrängning av ordet kautunki/kauto som avser ovansidan på en sko. Västäräkki kan avspegla fågelns ljusa bröst, som sticker ut från resten av fjäderdräkten. I bägge fallen handlar det om något som avviker från det övriga mönstret.

Bärarens initialer kan ingå i mönstret, speciellt vanligt då Karlöbrudar stickade en tröja till sin blivande äkta hälft. Det hände också flera gånger att det var just med tröjans hjälp en drunknad kunde identifieras.

Karlötröjan är ett multiplagg som passar för alla tillfällen. Som arbets- och vardagsplagg lika väl som vid festligare tillfällen. Förr kunde en tröja gå i arv från far till son, men det finns också de som jordfästs iklädd sin sticktröja.

Att sticka och sälja sina alster var förr en av få möjligheter för Karlökvinnorna att förtjäna egna pengar. Försäljningen ägde rum under fiske- och marknadsresor, allt från Uleåborg och över på svenska sidan. I Sverige fick man bättre betalt och för vinsten kunde man införskaffa värdefullt salt till ön. En tröja kunde också fungera som skattebetalningsmedel.

Ullen och stickandet har en viktig social funktion på Karlö. Förr i tiden kardades och spansns ullen under gemensamma samkväm. Som mest fanns det 4000 får som strövade fritt på Karlö. Under 1950-talet kom en lag om krav på stängsel och efter detta minskade antalet får drastiskt. Auli

berättar att det fortfarande finns en gård med får på Karlö. Men i dag skickas ullen för industriell behandling på fastlandet.

Från att stickkonsten varit en självklar sysselsättning för öns kvinnor – det sägs att en del till och med stickade gående – började kunskaperna efter hand förfalla. Till all lycka har Karlötröjan under de senaste åren upplevt en renässans. Karlö hembygdsförening har grundat en träffpunkt för stickentusiaster som regelbundet samlas och stickar tillsammans. Träffarna är välbesökta och brukar samla tjugo till trettio stickare per kväll. Alla är välkomna, ung som gammal, nybörjare som mer erfarna stickare, kvinnor som män. Speciellt roligt att den traditionella kvinnoyrslan i dag lockar över genusgränserna.

Beställningslistan på en handstickad Karlötröja är lång. Ändå kan de flinkaste stickarna färdigställa imponerande 15 tröjor per år. I dag är spridningskanalerna också längre än till Uleåborg. Hudvårdsspecialisten till USA:s tidigare första dam, **Michelle Obama**, har en vit Karlötröja som hon flera gånger visat upp på Instagram. Och Karlöprästen blev en gång stoppad i säkerhetskontrollen på Heathrows flygplats, eftersom vakten ville beundra hans tröja och fråga ut honom om mönstret.

Karlötröjan finns upptagen på Finlands nationella förteckning över levande kulturarv. Där hittas också utlysande av julfreden i Åbo, allemansrätten, bastubad och finsk tango. Andra hantverk på listan är exempelvis Korsnäströjan och vävning av trasmattor. Finlands nationella förteckning sorterar under Unescos internationella konventioner om kulturarv.

Inspirerad att sticka en egen tikkuröijy?

Du hittar gratis mönster på en Karlötröja på det finländska handarbetsgarnet Novitas hemsida novitaknits.com, sök på Karlötröjan på deras svenska sidor!

Källor:

Elävä perintö, 2017. Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen. wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi (2020-08-14)

Kängäs, P. 2020. Tikkuröijy. Tämä on tarina harmaasta villapuserosta. yle.fi/uutiset/3-11301835 (2020-08-14)

YLE levande arkiv: Kalastajanneule luotolainen on villapaitojen klassikko, 2013. www.yle.fi (2020-08-14)

ARTIKELFÖRFATTAREN

CECILIA LUNDBERG är doktor i marinbiologi och jobbar vid Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi, bland annat som redaktör för Tidskriften Skärgård. Gillar att sticka, så en dag ska hon nog börja med projekt tikkuröijy.

cecilia.lundberg@abo.fi

046 920 2007

Bildtexter:

Bild 1: Martti Haapala från Karlö i sin tikkuröijy som frun stickat.

Bild 2: Detalj av kragen och frampartiet till en äkta stickatröja från Karlö.

Bild 3: Tikkuröijy, det givna plagget för Karlö manskör.